

Nikolová proti Bulharsku, rozsudek velkého senátu ze dne 25. 3. 1999

Stěžovatel: Nikolová

Žalovaný stát: Bulharsko

Číslo stížnosti: 31195/96

Datum: 25.03.1999

Článek Úmluvy: čl. 5 odst. 3
čl. 5 odst. 4

Rozhodovací formace: Velký senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: procesní záruky soudního přezkumu, soudci, účinný prostředek nápravy

Významnost: 1

Evropský soud pro lidská práva

25. března 1999

Věc Nikolová

(Rozsudek ve věci Nikolová versus Bulharsko)

Evropský soud pro lidská práva, zasedající v souladu s článkem 27 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen Úmluva) ve znění Protokolu č. 11 a v souladu příslušnými ustanoveními Jednacího řádu Soudu jako Velký senát, který tvořili následující soudci: L. Wildhaber, předseda, E. Palmová, A. Pastor Ridruejo, L. Ferrari Bravo, G. Bonello, J. Makarczyk, P. Kuris, V. Strážnická, P. Lorenzen, M. Fischbach, V. Butkevych, J. Casadevall, H. S. Grevová, A. Baka, R. Maruste, S. Boutocharová a dále M. de Salvia, tajemník Soudu, po uzavřené poradě Senátu, která se konala 17. prosince 1998, 25. února a 5. března 1999, posledně uvedeného data vynesl následující rozsudek:

POSTUP

1. Případ byl předán Soudu, vytvořenému podle bývalého článku 19 Úmluvy, Evropskou komisí pro lidská práva (dále jen „Komise“) 15. července 1998 během tříměsíční lhůty stanovené bývalými články 32 § 1 a 47 Úmluvy. Tomu předcházelo podání stížnosti proti Bulharské republice (č. 31195/96) předložené Komisi podle bývalého článku 25 dne 6. února 1996 bulharskou občanskou Ivankou Nikolovou.

Podání Komise vycházelo z bývalých článků 44 a 48 Úmluvy a deklarace, kterou Bulharsko uznalo obligatorní pravomoc Soudu (bývalý článek 46). Předmětem uvedeného podání byla žádost o vydání rozhodnutí, zda skutkový děj případu zakládá porušení závazku odpovědného státu podle článku 5 §§ 3, 4 Úmluvy.

2. Na dotaz učiněný v souladu s ustanovením 33 § 3 (d) bývalého Jednacího řádu Soudu A žadatelka prohlásila, že si přeje zúčastnit se řízení, a ustanovila advokáta, aby ji zastupoval (bývalé ustanovení 30).
3. Jako předseda senátu, který byl původně jmenován (bývalý článek 43 Úmluvy a bývalé ustanovení 21) zejména pro projednání procesních otázek, které by mohly vzniknout předtím, než vstoupí v platnost Protokol č. 11, R. Bernhardt, tehdejší předseda Soudu, prostřednictvím tajemníka konzultoval se zástupcem bulharské vlády (dále jen „Vláda“), právním zástupcem žadatelky a zástupcem Komise o organizaci písemného postupu.
4. Jakmile 1. listopadu 1998 vstoupil v platnost Protokol č. 11 a v souladu s jeho článkem 5 § 5. případ byl předán Velkému senátu. Do Velkého senátu byla z moci úřední jmenována S. Boutocharová, zvolená soudkyně zastupující Bulharsko (článek 27 § 2 Úmluvy a ustanovení 24 § 4 Jednacího řádu Soudu), L. Wildhaber, předseda Soudu, E. Palmová, místopředsedkyně Soudu, J. - P. Costa a M. Fischbach, místopředsedové sekcí (článek 27 § 3 Úmluvy a ustanovení 24 §§ 3 a 5 /a/ Jednacího řádu Soudu). Ostatními členy jmenovanými k doplnění Velkého senátu byli A. Pastor Ridruejo, G. Bonello, J. Makarczyk, P. Kuris, R. Türmen, V. Strážnická, P. Lorenzen, V. Butkevych, J. Casadevall, H. S. Grevová, R. Baka a R. Maruste (ustanovení 24 §§ 3 a 5 /b/ a Id a ustanovení 100 § 4). Poté pánové B. Zupančič a L. Ferrari Bravo, náhradníci, nahradili pana Costu a Türmena, kteří se nemohli zúčastnit dalšího projednávání (ustanovení 24 § /b/)
5. Právnímu zástupci žadatelky bylo předsedou povoleno mluvit bulharsky (ustanovení 34 § 3). V souladu s usnesením ze dne 31. srpna 1998 tajemník obdržel písemné vyjádření Vlády a žadatelky 30. listopadu 1998.
6. Na výzvu Soudu (ustanovení 99) Komise delegovala jednu ze svých členek, paní M. Hionovou, aby se účastnila projednávání případu Velkým senátem.
7. V souladu s rozhodnutím předsedy se konalo veřejné ústní jednání v Paláci lidských práv ve Strasbourgu 17. prosince 1998. Předtím se Soud sešel na přípravném zasedání.

Před Soud předstoupili:

- (a) za vládu úřednice ministerstva spravedlnosti V. Djidjevová,
- (b) za žadatelka advokát M. Ekimdjiev a právní poradce Y. Grozev.
- (c) za Komisi její zástupkyně M. Hionová.

Soud vyslechl přednesy paní Hionové, pana Ekimdjieva a paní Djidjevové.

SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

1. Zvláštní okolnosti případu
2. Žadatelka, paní Ivanka Nikolová, je bulharská občanka narozená v roce 1943 a žije v Plovdivu.
3. Vazba žadatelky
4. Žadatelka pracovala jako pokladní a účetní ve státním podniku. Audit podniku počátkem roku 1995 odhalil, že chybí v hotovosti 1,290.059 leva. V únoru 1995 žadatelka obdržela kopii závěrečné auditorské zprávy, ve které byl mimo jiné zaznamenán názor auditorů, že úmyslně falšovala vstupní údaje účetních knih a tím zpronevěřila peníze.
5. Dne 15. března 1995 bylo proti žadatelce zahájeno trestní stíhání. Během následujících měsíců vyšetřovatel S. ji v rámci tohoto procesu vyslychal.
6. Dne 24. října 1995 byla žadatelka uvězněna a obviněna podle článku 203 § 1 v souběhu s článkem 201 trestního zákona ze zpronevěry velké částky peněz.
7. Dne 24. října 1995 vyšetřovatel S. žadatelku vyslechl v přítomnosti jejího právníka a rozhodl o její vazbě. Téhož dne okresní prokurátor v Plovdivu bez výsledku žadatelky rozhodnutí

vyšetřovatele potvrdil.

8. Dne 6. listopadu 1995 podala žadatelka stížnost proti zadržení generální prokuratury. V souladu s ustálenou praxí advokát žadatelky podal stížnost u okresní prokuratury. Uvedl, že žadatelka se nepokusila vyhnout nebo klást překážky vyšetřování po dobu šesti měsíců, po kterou její známo její trestní stíhání, že již nepracuje jako pokladní nebo účelnic a nemůže tudíž páchat další trestnou činnost: žadatelka rovněž prodělala gynekologickou operaci a doposud se plně neuzdravila.
9. Dne 9. listopadu 1995, než byla stížnost předána generální prokuratury, okresní prokuratura potvrdila rozhodnutí o vazbě žadatelky. Prokurátor prohlásil, že žadatelka je obviněna ze závažného trestného činu, kde hrozí trest více než deset let odnětí svobody, a „proto (vazba je) v souladu se zákonem, (je) založena na nařizovacím ustanovení článku 152 § 1 trestního řádu“ (viz odstavec 30 níže). Prokurátor dále zdůraznil, že otázka, zda má být aplikován článek 152 § 2 trestního řádu, záleží na posouzení vyšetřovatele a dozírajícího prokurátora. V případě žadatelky vyšetřovatel a dozírající prokurátor neaplikovali článek 152 § 2 trestního řádu „s ohledem na procesní stadium“. Z toho vyplynulo, že žadatelčino zadržení je zákonné.
10. Rozhodnutím ze dne 15. prosince 1995, které nabylo právní moci 28. prosince, generální prokuratura zamítla žádost o propuštění. Další žádost o propuštění z vazby zamítla generální prokuratura 12. ledna 1996.
11. Odvolání proti zadržení u soudu
12. Dne 14. listopadu 1995 se žadatelka odvolala k plovdivskému okresnímu soudu proti své vazbě.

Ve svém písemném podání žadatelčin advokát mimo jiné zdůraznil, že rozhodnutí o vazbě žadatelky je založeno výhradně jejím závažným obviněním, zatímco ostatní důležité ukazatele nebyly vzaty v úvahu. Žadatelka má stále bydliště, kde žije s manželem a dvěma dcerami. Žadatelka ví o svém trestním stíhání více než šest měsíců před zadržením a nikterak se nepokusila vyhnout se nebo klást překážky vyšetřování. Dále, důkazy proti žadatelce jsou slabé, neboť bylo zjištěno, že šest dalších osob má klíče od kanceláře pokladní. Prokurátor slepě sledoval závěry auditorů, kteří poukázali na žadatelku pouze z toho důvodu, že byla odpovědnou osobou. Avšak nic neukazovalo, že žadatelka byla autorkou zfalšovaných vstupních údajů v účetních knihách. Advokát žadatelky rovněž poukázal na žadatelčin zdravotní stav a přiložil lékařská potvrzení.

17. V souladu s ustálenou praxí advokát žadatelky podal odvolání a přípisy prostřednictvím okresní prokuratury.
18. Dne 4. prosince 1995 okresní prokuratura předala odvolání spolu se spisem vyšetřovatele okresnímu soudu. V průvodním dopise prokurátora stálo mimo jiné:

„Mám za to, že odvolání by mělo být zamítnuto a vazba potvrzena jako zákonná. Jedná se o obvinění ze závažného trestného činu podle článku 93 § 7 trestního zákona, a (proto) v souladu s článkem 152 § 1 trestního řádu je povinnost zadržení.

Tento případ nespadá pod článek 152 § 2 trestního řádu. (neboť) se netýká situace, kdy obviněný nemá možnost vyhnout se stíhání nebo znovu spáchat trestný čin, jak předpokládá stanovisko Nejvyššího soudu (následuje odkaz na stanovisko Nejvyššího soudu – viz odstavec 31 níže).“

19. Dne 11. prosince soud přezkoumal případ v uzavřeném jednání, bez účasti stran a odvolání zamítl. Soud mimo jiné uvedl:

„Obvinění žadatelky) se týká závažného trestného činu podle článku 93 § 7 trestního zákona, to jest trestného činu podle § 203 trestního zákona, kde hrozí trest odnětí svobody deset a více let. Proto zde je článkem 152 § 1 trestního řádu požadována vazba. ... lékařské potvrzení předložené žadatelkou) uvádí její zdravotní stav v minulém období. Žádná informace týkající se jejího současného zdravotního stavu nebyla předložena. Z toho vyplývá, že momentálně neexistuje žádná

okolnost, která by vyžadovala úpravu opatření ve formě „vazby“, které bylo přijato (vůči žadatelce).“

1. Ukončení vazby žadatelky
2. Dne 19. ledna 1996 žadatelka prohlédli tři znalci z oboru medicíny, kteří mimo jiné měli na žádost vyšetřovatele stanovit, zda podmínky zadržení jsou nebezpečné pro její zdraví. Ve zprávě z téhož data znalci uvedli, že problémy, které souvisely s operací před více než rokem, neovlivňují její stav a že může zůstat ve vazbě
3. Dne 5. února 1996 žadatelka byla náhle převezena do nemocnice pro bolesti žlučníku. Téhož dne byla operována.
4. Dne 15. února vyšetřovatel jmenoval jinou skupinu lékařů - znalců, aby prohlédli žadatelku. Znalci shledali, že žadatelčin stav vyžaduje rekonvalescenci, která je neslučitelná s podmínkami vazby,
5. Dne 19. února 1996 byla žadatelka propuštěna z vazby na základě nařízení okresní prokuratury ze zdravotních důvodů. Byla převedena do domácího vězení.
6. V červnu 1996 vyšetřovatel uzavřel práci na případu a předal spis na okresní prokuraturu s návrhem podat žalobu u soudu. Blíže neuvedeného data příslušný prokurátor vrátil věc vyšetřovateli k dalšímu doplnění.
7. Příslušné vnitrostátní právo a praxe
8. Orgány činné v trestním řízení
9. Podle příslušných ustanovení trestního řádu a v souladu s právní praxí i teorií prokurátor plní dvojí funkci v trestním řízení. Během přípravného řízení dohlíží na vyšetřování. Má mimo jiné právu dávat vyšetřovateli závazné příkazy, účastnil se výslechů, vyhledávání nebo jiných vyšetřovacích úkonů, odejmout případ vyšetřovateli a jmenoval jiného nebo sám vést celé vyšetřování nebo jeho část. Může rozhodnout o ukončení řízení, nařídí doplnění vyšetřování nebo připravit obžalobu a předat případ soudu. V řízení před soudem je odpovědný za obžalobu obviněného.
10. Vyšetřovatel je na prokurátorovi částečně nezávislý, zejména pokud jde o vyšetřovací metody a jednotlivé úkony, ale vykonává svou funkci pod prokurátorovým dozorem a na základě jeho instrukcí (články 48 § 2 a 201 trestního řádu). Pokud vyšetřovatel nesouhlasí s příkazy prokurátora, může se obrátit na nadřízeného prokurátora, jehož rozhodnutí je konečné a závazné.
11. Podle článku 86 trestního řádu prokurátor i vyšetřovatel jsou povinni shromažďovat jak obviňující, tak zprošťující důkazy. V průběhu trestního řízení je prokurátor povinen „vykonávat dozor nad zákonností“ (článek 43 trestního řádu).
12. Ustanovení o vazbě
13. Právo uvalit vazbu
14. Obviněný může být vzat do vazby vyšetřovatelem nebo prokurátorem. V případech, kdy rozhodnutí o vazbě učinil vyšetřovatel bez předchozího souhlasu prokurátora, musí toto být prokurátorem schváleno do čtyřadvaceti hodin. Prokurátor toto rozhodnutí obvykle činí na základě spisu bez výslechu obviněného (trestní řád, články 152. 172. 201- 03 a 377 - 78).
15. Žádná právní překážka nebrání prokurátorovi, který rozhodl o vazbě nebo potvrdit toto rozhodnutí vyšetřovatele, aby byl činný proti obžalovanému i posléze během trestního řízení. V praxi se tak často děje. Nejvyšší soud judikoval, že bývalý vyšetřovatel, který byl jmenován prokurátorem, může zastupovat obžalobu v procesu toho obviněného, v jehož případě byl činný jako vyšetřovatel. Vzhledem k tomu, že jak vyšetřovatel tak prokurátor jsou vyšetřovacími orgány, není zde právní překážka.
16. Zákonné podmínky vazby
17. Článek 152 §§ 1 a 2 stanoví následující:

„(1) Vzetí do vazby je možné (v případech, kdy se obvinění týká) závažného úmyslného trestného činu.

(2) V případech spadajících pod předchozí ustanovení obviněný nemusí být (vzat do vazby), pokud není nebezpečí, že se bude vyhýbat, klást překážky vyšetřování nebo pokračoval v trestné činnosti.“

PODLE ČLÁNKU 93 § 7 TRESTNÍHO ŘÁDU JE TRESTNÝ ČIN ZÁVAŽNÝ, POKUD ZA NĚJ HROZÍ TREST ODNĚTÍ SVOBODY DELŠÍ NEŽ PĚT LET.

31. Podle praxe Nejvyššího soudu článek 152 § 1 trestního řádu vyžaduje, aby osoba obviněná ze „závažného úmyslného trestného činu“ byla vzata do vazby. Jedinou výjimku stanoví článek 152 § 2 trestního řádu, který umožňuje prokurátorovi, aby nebral obviněného do vazby, pokud je nadevší pochybnost jasné, že nehrozí nebezpečí vyhýbání se nebo pokračování v trestné činnosti. Takové nebezpečí musí být vyloučeno objektivně, např. pokud je obviněný vážně nemocen, starý nebo je zadržen z jiného důvodu, příkladně výkonu trestu.
32. V některých nedávných rozhodnutích Nejvyšší soud však zahájil analýzu určitých skutečností k odůvodnění nálezů, že je nebezpečí vyhýbání se nebo pokračování v trestné činnosti.
33. Soudní přezkoumání vazby
34. Článek 152 § 5 trestního řádu v tehdy platném znění stanovil následující: „Zadržené osobě musí být ihned umožněno podat u příslušného soudu odvolání proti (vzetí do vazby) Soud rozhodne konečným rozhodnutím v třídenní lhůtě od podání odvolání.“
35. První trestní oddělení Nejvyššího soudu potvrdilo, že při rozhodování o odvolání proti vazbě soud nezkoumá, zda jsou dostatečné důkazy pro obžalobu zadrženého, ale pouze posuzuje, zda je zadržení zákonné
36. Podle praxe ustálené v rozhodné době soud přezkoumával odvolání proti vazbě v uzavřeném jednání bez účasti stran. Pokud bylo odvolání zamítnuto, soud o tomto rozhodnutí zadrženého neuvědomoval. Novelou trestního řádu ze srpna 1997 bylo zavedeno přezkoumání rozhodnutí o vzetí do vazby při jednání za přítomnosti zadrženého.
37. Rozhodnutím ze 17. srpna 1992 První trestní oddělení Nejvyššího soudu judikovalo, že usnesení o vzetí do vazby je možno před soudem přezkoumávat pouze jednou. Až do novelizace trestního řádu v srpnu 1997 bylo možno pravidelně přezkoumávat zákonnost vazby pouze ve stadiu řízení probíhajícího před soudem.

JEDNÁNÍ PŘED KOMISÍ

37 Paní Nikolová se obrátila na Komisi 6. února 1996. Ve svém podání (č. 31195/96) tvrdila, že byly porušeny články 5, 6 a 13 Úmluvy, pokud se týče jejího uvěznění, vazby a odvolání proti vazbě, že došlo k opakovanému porušení článku 6 během trestního řízení proti ní a že došlo k porušení bývalého článku 25 Úmluvy v tom, že jí byly odmítnuty kopie dokumentů, které měly být předloženy Komisi.

38. Dne 2. července 1997 Komise (První komora) prohlásila stížnost žadatelky za přípustnou podle článků 5, 6 a 13 Úmluvy ve věci jejího uvěznění a vazby a přezkoumání odvolání proti vazbě. V ostatním byl návrh prohlášen za nepřipustný částečným rozhodnutím z 27. února 1997. Ve své zprávě z 20. května 1998 (bývalý článek 31) Komise vyjádřila jednomyslný názor, že došlo k porušení článků 5, 6 a 13 Úmluvy, a shledala, že stížnost podle článků 5, 6 a 13 Úmluvy, která se týká žadatelčina odvolání proti vazbě, spadá pod článek 5 § 4. a proto vyjádřila jednomyslný názor, že došlo k porušení tohoto ustanovení.

KONEČNÝ NÁVRH PŘEDLOŽENÝ SOUDU

39. Ve svém podání vláda žádala Soud, aby „odmítl skutečnosti uvedené v žádosti a ve zprávě Komise jako bezvýznamné a na základě předložených údajů rozhodl, že nedošlo k porušení článků 5 §§ 3, 4 Úmluvy,“
40. Ve svém podání žadatelka požádala Soud, aby „přijal jako dokázanou a oprávněnou“ její

stížnost podle článků 5 §§ 3, 4 a 13 Úmluvy a poskytl jí spravedlivé zadostiučinění.

PRAVNÍ ZJIŠTĚNÍ

1. Předběžné námitky Vlády
2. Při jednání před Soudem Vláda zdůraznila, že žadatelka nevyčerpala veškeré prostředky vnitrostátní úpravy. Zejména rozhodnutí generální prokuratury z 28. prosince 1995 a 12. ledna 1996 potvrzující rozhodnutí okresní prokuratury o zamítnutí žadatelčina propuštění byla přezkoumatelná náměstkem generálního prokurátora a přímo generálním prokurátorem. Ve svém podání Vláda rovněž tvrdila, že žadatelka mohla podat občanskoprávní žalobu na náhradu škody podle zákona o závazcích a smlouvách a podle zákona o odpovědnosti státu za škodu způsobenou fyzickým osobám. Vláda vysvětlila, že tyto námitky neuvedla předtím, než Komise rozhodla o přijetí stížnosti rozhodnutím ze dne 2. července 1997. protože v období od února do května 1997 Bulharsko mělo prozatímní vládu. Později, když byla vyzvána Komisí, aby se vyjádřila k předmětu stížnosti. Vláda své pochybnosti nesdělila „vzhledem k pokročilému stadiu procesu“.
3. S odvoláním na věc Assenov a další v. Bulharsko (rozsudek z 28 října 1998, který bude publikován v Záznamech o rozsudcích a rozhodnutích, 1998), žadatelka tvrdila, že možnost odvolání na všech úrovních prokuratury nemůže zhojit tvrzeně porušení článku 5 §§ 3 a 4 Úmluvy. Občanskoprávní prostředky navržené Vládou považuje za nepoužitelné.
4. Komise poznamenala, že Vláda měla plnou možnost uvést své předběžné námitky před Komisí, avšak neučinila lak. Navíc odvolání a občanskoprávní žaloby uvedené Vládou nenabízejí účinné prostředky, jejichž vyčerpání je požadováno článkem 35 § 1 Úmluvy.
5. Soud zjišťuje, že Vláda neuvedla své námitky v době, kdy lak měla učinit, když Komise posuzovala přípustnost žádosti. Přijetí léto námitky je proto vyloučeno (viz mezi jinými rozsudek Zana v. Turecko z 25. listopadu 1997. Záznamy 1997 - VII, str. 2546. §§ 44).

II Údajné porušení článku 5 § 34 Úmluvy

45. Paní Nikolová tvrdila, že byl porušen článek 5 § 3 Úmluvy, který stanoví: „Každý, kdo je zatčen nebo jinak zbaven svobody v souladu s ustanovením odstavce 1 písm. c) tohoto článku, musí být ihned předveden před soudce nebo jinou úřední osobu zmocněnou zákonem k výkonu soudní pravomoci
46. Žadatelka si stěžovala, že po jejím zatčení 24. října 1995 nebyla předvedena před soudce nebo jinou úřední osobu zmocněnou zákonem k výkonu soudní pravomoci. Odvolala se na věc Assenov a další (citovanou výše), kde Soud rozhodl, že bulharští prokurátoři a vyšetřovatelé nemohou být považováni za úředníky vykonávající soudní pravomoc ve smyslu článku 5 § 3 Úmluvy. Žadatelka zdůraznila, že vyšetřovatel, před kterého byla předvedena, nebyl v důsledku vnitrostátní právní úpravy dostatečně nezávislý na prokurátorovi. Žadatelka nebyla předvedena před prokurátora. V každém případě podle bulharského práva prokurátoři vykonávají neslučitelné funkce, a proto nevyhovují požadavkům článku 5 § 3 Úmluvy.
47. Ve svém podání Vláda zdůraznila, že v bulharském právním systému prokurátor je úředníkem podle požadavku článku 5 § 3 Úmluvy a požadavek tohoto ustanovení splňuje skutečnost, že vazba může být uvalena pouze se souhlasem prokurátora. Při jednání před Soudem Vláda uznala, že ve světle rozsudku Assenov a další (citovaný výše) současná bulharská právní úprava nemusí být v souladu s Úmluvou, Vláda dále informovala Soud, že v současné době skupina právních expertů vypracovává návrh novely trestního řádu, která zavede plnou soudní kontrolu všech opatření dotýkajících se lidských práv v průběhu přípravného řízení.
48. Komise zjistila, že stížnost žadatelky podle článku 5 § 3 Úmluvy je totožná s případem Assenov a další, a vyzvala Soud, aby potvrdil, že rovněž došlo k porušení.
49. Soud připomíná, že úkolem úředníka zmíněného v článku 5 § 3 Úmluvy je přezkoumat okolnosti pro a proti zadržení a rozhodnout v souladu s právní úpravou, zda zadržení je

důvodné, a nařídil propuštění, pokud tomu tak není. Předtím, než může být řečeno, že „úředník“ vykonává „soudní pravomoc“, musí vyhovět určitým požadavkům, které zaručí ochranu zadržené osobě před svévolným nebo neoprávněným zbavením svobody (viz rozsudek Schiesser v. Švýcarsko ze 4. prosince 1974. řada A, č. 34, str. 13 - 14. § 31). Tedy „úředník“ musí být nezávislý na výkoné moci a účastnících řízení. V tomto ohledu objektivní skutečnosti v době rozhodnutí o zadržení byly tyto: pokud tehdy „úředník“ mohl v následném trestním řízení vystupovat na straně obžaloby, pak lze mít pochybnosti o jeho nezávislosti a nestrannosti (viz rozsudek Huber v. Švýcarsko z 23. října 1990. řada A. č. 188. str. 18, § 43 a rozsudek Brincat v. Itálie z 26. listopadu 1992. řada A. č. 249 - A. str. 12. § 21). „Úředník“ musí vyslechnout zadrženou osou přímo a posoudit, v souladu se zákonem, zda zadržení je oprávněné. Pokud je neoprávněné, musí mít „úředník“ právo závazně nařídít propuštění zadrženého (viz výše uvedený rozsudek ve věci Schiesser. str. 13 - 14, § 31 a rozsudek Irsko v. Spojené království z 18. ledna 1978, řada A, č. 25, str. 75 - 76. § 199).

50. Soud dále připomíná rozsudek Assenov a další v. Bulharsko, kde bylo mimo jiné konstatováno, že ani vyšetřovatel, před kterého byl pan Assenov předveden, ani prokurátor, který schválí příkaz k vzetí do vazby, nemohou být považováni za „úřední osobu zmocněnou zákonem k výkonu soudní pravomoci“ ve smyslu článku 5 § 3 Úmluvy (viz rozsudek Assenov a další citovaný výše, str. §§ 144 - 50).
51. Okolnosti současného případu nejsou ve své podstatě odlišné. Po svém zatčení 24. října 1995 žadatelka byla předvedena před vyšetřovatele, který neměl pravomoc vydat závazné rozhodnutí ohledně její vazby a nebyl procesně nezávislý na prokurátorovi. Navíc neexistovala žádná právní překážka pro to, aby v žadatelčino procesu vykonával funkci prokurátora (viz odstavce 11, 12, 25 - 29 výše). Na vyšetřovatele proto nelze pohlížet jako na „úřední osobu zmocněnou zákonem k výkonu soudní pravomoci“ ve smyslu článku 5 § 3 Úmluvy - žadatelka nebyla vyslechnuta prokurátorem. Každopádně prokurátor, který poté mohl být účastníkem řízení proti paní Nikolové (viz odstavec 29 výše), není dostatečně nezávislý a nestranný z hlediska článku 5 § 3 Úmluvy.
52. Soud zaznamenává informaci Vlády o budoucích legislativních změnách, jejichž úkolem je uvést bulharský trestní řád do souladu s Úmluvou. Úkolem Soudu je však posoudit skutečnosti případu žadatelky.
53. Soud proto konstatuje, že došlo k porušení článku 5 § 3 Úmluvy.

III. Údajné porušení článku 5 § 4 Úmluvy

54. Žadatelka rovněž uvedla, že byl porušen článek 5 § 4 Úmluvy v důsledku údajně formálního charakteru soudního přezkoumání její vazby, neodpovídajícího procesu a nemožnosti docílit průběžného přezkoumání zákonnosti.

Článek 5 § 4 Úmluvy stanoví: „Každý, kdo byl zbaven svobody zatčením nebo jiným způsobem, má právo podat návrh na řízení, ve kterém by soud urychleně rozhodl o zákonnosti jeho zbavení svobody a nařídil propuštění, je-li zbavení svobody nezákonné.“

1. Argumentace před Soudem
2. Žadatelka uvedla, že přístup okresního soudu byl čistě formální. Nebyl vzat zřetel na její závažné argumenty, že není nebezpečí, že se bude vyhýbat, pokračovat v trestné činnosti nebo klást překážky vyšetřování. Podle žadatelčina podání tento přístup odráží ustálený právní názor Nejvyššího soudu, podle kterého soudy pouze přezkoumávají, zda osoba ve vazbě je obviněna ze „závažného úmyslného trestného činu“ podle trestního zákona. V důsledku toho není odůvodněnost rozhodnutí prokurátora o vazbě předmětem soudního přezkoumání. Vzhledem k tomu, že vznesení obvinění a jeho právní kvalifikace je v pravomoci vyšetřovatele a prokurátora, je zřejmé, že soudní kontrola zákonnosti vazby ve své současné podobě je v Bulharsku pouze nedomyšlený proces. Žadatelka dále uvedla, že jí byla odepřena jakákoli účast

při projednávání jejího odvolání proti vazbě u okresního soudu. Neměla tedy přístup ke spisu v přípravném řízení, nebyla informována o jednacím čísle svého případu u okresního soudu nebo o dni přezkumu a nemohla připojit žádná další stanoviska nebo důkazy v době mezi 14. listopadem 1995. kdy podala odvolání, a 11. prosincem 1995. kdy soud rozhodl na uzavřeném zasedání. Konečně se stranami nebylo jednáno stejně v průběhu uvalování vazby. Prokurátor měl plný přístup k soudnímu spisu a předložil soudu písemná podání, na která žadatelka nemohla reagovat.

3. Vláda uvedla, že žadatelka nebyla zbavena práva na odvolání proti vazbě. Využila možnosti podat žádost o propuštění na prokuraturu a rovněž odvolání k soudu. Ve svém rozhodnutí z 11. prosince 1995 se plovdivský okresní soud opřel o skutečnost, že žadatelka byla obviněna ze „závažného úmyslného trestného činu“, což výrazně ovlivnilo úvahu o možnosti vyhýbání se trestnímu stíhání. Také skutečnost, že obvinění žadatelky se týkalo pokračujícího trestného činu (v letech 1992 až 1994), byla dostatečným základem pro okresní soud, aby došel k závěru, že bylo nebezpečí, že žadatelka bude klást překážky trestnímu stíhání. Dále okresní soud posoudil lékařská vysvědčení předložená žadatelkou a zákonnost její vazby pečlivě přezkoumal. Vláda dále zdůraznila, že tehdy platná právní úprava nepožadovala, aby okresní soud nařídil jednání. Novela trestního řádu od srpna 1997 stanoví povinné ústní jednání. Vláda dále uvedla, že žadatelka mohla, a také tak učinila, přiložit ke svému odvolání všechny dokumenty a důkazy, které považovala za důležité. Nemohla se však seznámit s vyšetřovacím spisem, dokud nebyl úplný. Pokud jde o jednacím číslo jejího případu u okresního soudu, o tom se měl informovat advokát žadatelky.
4. Komise poznamenala, že podle platné právní úpravy a praxe okresní soud neměl pravomoc zjišťovat, zda podezření, že žadatelka spáchala trestný čin je či není opodstatněné. Komise rovněž uvedla, že vzhledem k důkaznímu břemenu podle článku 152 §§ 1 a 2 trestního řádu okresní soud měl snahu omezit přezkum žadatelčina odvolání na prosté zjištění, zda obvinění žadatelky může být kvalifikováno jako obvinění ze „závažného úmyslného trestného činu“, z čehož vyplyne zákonnost její vazby, přičemž nebylo přezkoumáno, zda existuje nebezpečí vyhýbání se nebo pokračování v trestné činnosti. Komise došla k závěru, že širě a podstata kontroly vykonávané okresním soudem neodpovídá požadavkům článku 5 § 4 Úmluvy, Komise rovněž konstatovala, že princip rovnosti zbraní nebyl respektován při řízení před okresním soudem, neboť soud přezkoumal případ v uzavřeném zasedání poté, co obdržel vyjádření prokurátora, které nebylo postoupeno žadatelce, a dále v tom, že žadatelka se nemohla seznámit se spisem nebo předložit dodatečné důkazy. Konečně Komise konstatovala, že možnosti žádat propuštění na všech stupních prokuratury nejsou prostředkem požadovaným článkem 5 § 4 Úmluvy.
5. Hodnocení Soudu
6. Soud připomíná, že osoby zadržené nebo ve vazbě mají právo, aby jejich zbavení svobody bylo přezkoumáno na základě procesních a hmotných podmínek, které jsou podstatné pro „zákonnost“ ve smyslu Úmluvy. To znamená že příslušný soud musí přezkoumat „nejen soulad s procesními požadavky stanovenými (vnitrostátním právem), ale také, zda podezření skutečně odůvodňuje uvěznění a zákonnost účelu sledovaného uvězněním a z něho vyplývající vazbou“ (viz rozsudek Brogan a další v. Spojené království z 29. listopadu 1988. Řada A, č. 145 - B, str. 34- 35, § 65). Soud přezkoumávající odvolání proti vazbě musí zaručit řízení v souladu s právem. Procesu se musí zúčastnit obě strany a soud musí vždy zaručit „rovnost zbraní“ účastníku, prokurátora a zadrženého (viz rozsudek Sanchez - Reisse v. Švýcarsko z 21. října 1986, Řada A, č. 107. str. 19, § 51. rozsudek Toth v. Rakousko z 12. prosince 1991. Řada A. č. 224, str. 23. § 84 a rozsudek Kampanis v. Řecko z 24. července 1995. Řada A, č. 318- B, str. 45, § 47). Rovnost zbraní není zaručena, pokud advokátovi je odepřen přístup k těm dokumentům vyšetřovacího spisu, které jsou podstatné pro účinné zpochybnění zákonnosti vazby jeho klienta (viz rozsudek Lamy v. Belgie z 30. března 1989, Rada A. č. 151. str. 16 - 17. § 229). V případě osoby, jejíž zbavení svobody spadá pod článek 5 § 1 (c), je ústní jednání nezbytné (viz

rozsudek Assenov a další citovaný výše. str. ... § 162).

7. Vzhledem ke skutečnostem tohoto případu Soud konstatuje, že podle článku 152 §§ 1 a 2 trestního řádu a obvyklé praxe Nejvyššího soudu v rozhodném období, osoba obviněná ze „závažného úmyslného trestného činu“ byla vzata do vazby, pokud neprokázala nadevší pochybnost, přičemž důkazní břemeno spočívalo na ní, že neexistuje ani hypotetické nebezpečí, že se bude vyhýbat, pokračovat v trestné činnosti nebo klást překážky trestnímu stíhání. Domněnka, že toto nebezpečí existuje, mohla být vyvrácena pouze za výjimečných okolností, např. pokud zadržená osoba byla v důsledku nemoci upoutána na lůžko (viz odstavec 31 výše). Podle žadatelčina podání výše uvedený přístup, který je zakotven ve znění článku 152 §§ 1 a 2 trestního řádu, je stále praktikován bulharskými soudy bez ohledu na některá nedávná rozhodnutí Nejvyššího soudu (viz odstavce 32 a 55 výše). Soud dále zjišťuje, že podle judikatury Nejvyššího soudu nepřisluší soudci, který přezkoumává odvolání proti vazbě, aby zjišťoval, zda je pro obvinění dostatek důkazů. Tato otázka, a zjevně i právní kvalifikace obvinění, je v pravomoci prokurátora (viz odstavec 34 výše).
8. Soud znovu připomíná, že jeho úkolem není rozhodovat o zákonech teoreticky, a proto se nevyjadřuje ke všeobecnému souladu výše uvedených ustanovení s Úmluvou (viz mutatis mutandis rozsudek Silver a další v. Spojené království z 25. března 1983, Řada A, č. 61. str. 31. § 79). Soud musí zjistit, zda praktické použili těchto ustanovení a rozhodovací praxe v žadatelčino případě vedly k porušení Úmluvy, jak žadatelka tvrdí.
9. Plovdivský okresní soud se při přezkumu žadatelčina odvolání proti vazbě zjevně řídil tehdejší rozhodovací praxí nejvyššího soudu, a proto omezil své úvahy o případu na ověření, zda vyšetřovatel a prokurátor obvinili žadatelku ze „závažného úmyslného trestného činu“ ve smyslu trestního řádu a zda její zdravotní stav vyžaduje propuštění (viz odstavce 19, 30 - 31 výše). Ve svém odvolání ze 14. listopadu 1995 však žadatelka uvedla závažné argumenty zpochybňující kvalifikaci jejího obvinění a důvody vazby. Odvolala se na konkrétní skutečnosti, uvedla, že se nepokusila vyhýbat nebo klást překážky vyšetřování během měsíců, kdy věděla o svém trestním stíhání, dále uvedla, že má rodinu a životní zázemí. Žadatelka rovněž, uvedla, že důkazy proti ní jsou slabé, neboť obvinění je založeno pouze na zprávě auditora. Podle jejího názoru nic nepodporovalo obvinění, že ona a nikoli některá z dalších šesti osob, které měly klíče ke kanceláři pokladní, vzala chybějící peníze. Ve svém rozhodnutí z 11. prosince 1995 okresní soud nevěnoval žádnému z těchto argumentů pozornost a zjevně je považoval za nepodstatné pro otázku, zda vazba žadatelky je zákonná (viz odstavce 16 a 19 výše). Článek 5 § 4 Úmluvy sice nestanoví, že soudce přezkoumávající odvolání proti vazbě se musí vypořádat s každým argumentem uvedeným v žadatelově podání, avšak tyto záruky by byly porušeny ve své podstatě, pokud by soudce s odkazem na vnitrostátní právo a praxi pokládal za nepodstatné nebo nebral v úvahu konkrétní skutečnosti uvedené zadrženým, které jsou schopny zpochybnit existenci podmínek pro zbavení svobody nezbytných pro „zákonnost“ ve smyslu Úmluvy. Odvolání žadatelky ze 14. listopadu 1995 obsahovalo takovéto konkrétní údaje a nebylo nevěrohodné nebo lehkovážné. Okresní soud nevezal skutečnosti uvedeno v podání v úvahu a tím nesplnil požadavek článku 5 § 4 Úmluvy na soudní přezkoumání v tom rozsahu a obsahu, jak je uvedeným článkem požadováno.
10. Soud dále poznamenává, že okresní soud přezkoumal případ při uzavřeném zasedání v souladu s právní úpravou tohoto období (viz odstavce 19 a 35 výše). Soud zjišťuje, že od srpna 1997 zákon vyžaduje ústní jednání, avšak Soud musí omezit své hodnocení na skutečnosti žadatelčina případu (viz rozsudek Assenov a další citovaný výše. str ... § 163).
11. Dále, plovdivský okresní soud vydal rozhodnutí poté, co obdržel písemné podání prokurátora, ve kterém žádal o zamítnutí odvolání. Žadatelka nemohla odpovědět na toto podání a zjevně se nemohla seznámit s dokumentací ve vyšetřovacím spise, aby mohla napadnout důvody vazby (viz odstavce 17 - 19, 55 a 56 in line, výše). Řízení proto ve skutečnosti nebylo přístupné oběma stranám a nezajistilo rovnost zbraní účastníků.
12. Konečně Soud, stejně jako Komise, neshledává důvodným tvrzení Vlády, že žadatelka měla

možnost žádat propuštění na všech úrovních prokuratury. Tyto procesní možnosti nezajišťují soudní pravomoc zaručenou článkem 5 § 4 Úmluvy.

13. Žadatelka si rovněž stěžovala, že nebylo možno, podle tehdy platné vnitrostátní právní úpravy, dosáhnout pravidelného soudního přezkoumání zákonnosti její vazby. Po zjištění, že rozsah a obsah soudního přezkumu, který poskytl žadatelce plovdivský okresní soud, a následné řízení, neodpovídají požadavkům článku 5 § 4 Úmluvy, Soud nepovažuje dále za nezbytné zjišťovat, zda tento nedostatečný soudní přezkum by i opakovaně dostupný.
14. Došlo tedy k porušení článku 5 § 4 Úmluvy.
15. Údajné porušení článku 13 Úmluvy
16. Žadatelka zdůraznila, že nemožnost nápravy porušení jejich práv podle článku 5 §§ 3 a 4 Úmluvy vedla k porušení článku 13, který stanoví následující:

„Každý, jehož práva a svobody přiznané (touto) Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností.“

68. Vláda se nevyjádřila. Zástupce Komise prohlásil, že tato stížnost byla zahrnuta pod body přezkoumávanými z hlediska článku 5 § 4 Úmluvy, a proto není nutné projednávat ji odděleně.
69. Podle obvyklé praxe Soudu článek 5 § 4 Úmluvy je *lex specialis* k obecnějšímu ustanovení článku 13. V tomto případě skutečnosti, které jsou předmětem stížnosti žadatelky podle článku 13 Úmluvy, jsou tytéž jako stížnosti projednávané podle článku 5 § 4 Úmluvy. Soud tedy nemusí zkoumat tvrzené porušení článku 13 s ohledem na nález porušení článku 5 § 4 Úmluvy (viz rozsudek *Chahal v. Spojené království* z 15. listopadu 1996, Záznamy 1996-V, str. 1865, § 126 a str. 1870, § 146).
70. Aplikace článku 41 Úmluvy
71. Článek 41 Úmluvy stanoví:

„Jestliže Soud zjistí, že došlo k porušení Úmluvy nebo Protokolů k ní, a jestliže vnitrostátní právo dotčené Vysoké smluvní strany umožňuje pouze částečnou nápravu, přizná Soud v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

1. Peněžitá škoda
2. Žadatelka požadovala 1,274 US dolarů (USD), což zahrnuje 300,000 leva (BLG), které zaplatila v roce 1998, aby byla propuštěna na kauci z domácího vězení, a 1,093 USD za výdělek ušlý v době vazby.
3. Vláda zdůraznila, že žadatelčiny nároky jsou neopodstatněné. Zástupce Komise vyjádřil pochybnosti, zda žadatelka utrpěla nějakou peněžitou škodu.
4. Soud neshledává příčinnou souvislost mezi porušením článku 5 §§ 3 a 4 Úmluvy a částkou požadovanou žadatelkou, a proto zamítá zde požadovaný nárok (viz nedávný významný rozsudek *Demir a další v. Turecko* z 23. září 1998, Záznamy 1998 - VI, str. 2660, § 63).
5. Nepeněžitá škoda
6. Žadatelka požadovala náhradu 15,000 USD z důvodu porušení článku 5 Úmluvy a 5,000 USD z důvodu údajného porušení článku 13.
7. Vláda sdělila, že nároky jsou přehnané, a odvolala se na rozsudek *Assenov a další*, kde Soud přiznal přibližně částku odpovídající 3,500 USD. Vláda trvala na tom, že je nutno vzít v úvahu životní úroveň a průměrný příjem v Bulharsku, kde si soudce okresního soudu vydělá částku odpovídající asi 140 USD měsíčně. Zástupce Komise uvedl, že nález, že došlo k porušení, nemůže být dostatečným spravedlivým zadostiučiněním, a vyzval Soud, aby přiznal přiměřenou částku.
8. Soud připomíná, že v určitých případech, které se týkaly porušení článku 5 §§ 3 a 4, přiznal relativně malé částky na náhradu nepeněžité škody (viz rozsudek *Van Droogenbroeck v. Belgie* z 25. dubna 1983 /článek 50/, řada A, č. 63, str. 7. § 13 a rozsudek *De Jong Baljel a Van den*

Brink v. Nizozemí z 22. května 1984. řada A. č. 77. str. 29, § 65). Avšak v nedávných případech, které se týkaly porušení jednoho nebo obou paragrafů 3 a 4 článku 5, Soud se přikláněl ke stanovisku přijmout takové nároky (viz rozsudek Pauwels v. Belgie z 26. května 1988. řada A, č. 135. str. 20, § 46, rozsudek Brogan a další v. Spojené království z 30. května 1989 /článek 50/, řada A, č. 152 - B, str. 44- 45. § 9, rozsudek ve věci Huber citovaný výše, str. 19, § 46. výše citovaný rozsudek ve věci Toth, str. 2. § 91, výše citovaný rozsudek ve věci Kampanis, str. 49, § 66 a rozsudek Hood v. Spojené království z 18. února 1999, který bude publikován v oficiálních záznamech Soudu, str. §§ 84- 87). V některých z těchto rozsudků Soud poznamenal, že spravedlivé zadostiučinění může být přiznáno pouze s ohledem na škodu, která vyplývá z odnětí svobody. Tuto škodu by žadatel neutrpěl, pokud by byly dodrženy záruky článku 5 § 3, a Soud došel k závěru, že s ohledem na okolnosti nález porušení je dostatečným spravedlivým zadostiučiněním ve vztahu k utrpěné nepeněžitě škodě. Soud neshledává důvod, aby se v posuzovaném případě odchýlil od výše uvedené rozhodovací praxe. Soud nemůže spekulovat, zda by byla žadatelka držena ve vazbě, kdyby nebyla porušena Úmluva. Pokud jde o údajné problémy, kterými trpěla z důvodu nedostatečných procesních záruk během své vazby. Soud shledává s ohledem na okolnosti případu, že nález porušení je dostačující.

9. Náklady a výdaje
10. Žadatelka požadovala 18.594 USD. Tato částka zahrnovala mimo jiné odměnu advokáta ve výši 14,400 USD za práci v rozsahu 238 hodin při řízení ve Strasbourgu a vnitrostátním procesu, 630 USD za překlad a 2,722 USD na cestovních a dalších nákladech, které vznikly v souvislosti s přítomností advokáta žadatelky a jeho poradce ujednání před Soudem. Na podporu svého nároku žadatelka předložila příslušné dokumenty
11. Vláda měla za to, že žadatelčiny nároky jsou přehnané. Zpochybnila opodstatnění času, který strávil s případem advokát žadatelky, a rovněž výši účtu, kterou advokát předložil klientce. Takový účet je ve stávajících podmínkách v Bulharsku jistě nerealistický. Vláda dále prohlásila, že Soud by neměl povzbuzovat advokáty, aby připravovali fiktivní dohody, jejichž záměrem není zatížit klienta, ale jejich jediným účelem je předložení ve Strasbourgu. Vláda tvrdila, že očekávání advokáta, že Soud přizná přemrštěnou odměnu, je hlavním důvodem, který brání dohodě. Vláda dále zdůraznila, že částka požadovaná za překlad a další výdaje je přehnaná a že nemají být placeny žádné výdaje za „výlet“ poradce advokáta žadatelky do Strasbourgu.
12. Soud připomíná, že pro zahrnutí nákladů do částky dle článku 41 Úmluvy musí být zjištěno, že tyto náklady skutečně a nezbytně vznikly a jsou přiměřené co do množství (viz mezi jinými rozsudek Campbell a Feli v. Spojené království z 28. června 1984, řada A, č. 80, str. 55-56. § 143). Soud poznamenává, že část požadovaného honoráře se týká obhajoby žadatelky při vnitrostátním procesu a její stížnosti na nespravedlnost, která byla Komisí prohlášena za nepřípustnou, tyto honoráře nejsou nezbytnými výdaji v souvislosti s požadavkem na náhradu za porušení Úmluvy, které bylo shledáno tomto případě (viz rozsudek Mats Jacobsson v. Švédsko z 28. června 1990, řada A. č. 180 - A., str. 16. § 46). Počet hodin, který měl advokát strávit s případem, se rovněž jeví přehnaný. Po zvážení výše uvedeného a ostatních relevantních okolností a s přihlédnutím k dobrým mravům Soud přiznává žadatelce 14,000,000 leva bez 20,215 francouzských franků zaplacených za právní pomoc před Radou Evropy, převedeno na leva kursem ke dni zaplacení, spolu s případně požadovanými daňovými nároky (viz rozsudek A. v. Spojené království z 23. září 1998, Záznamy 1998 - VI., str. 2702).
13. Úrok z prodlení
14. Podle informace dostupné Soudu zákonná úroková míra v Bulharsku v době vydání tohoto rozsudku činí 15,04 % ročně.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD

1. Zamítá jednohlasně předběžné námítky Vlády,
2. Potvrzuje jednomyslně, že článek 5 § 3 Úmluvy byl porušen,

3. Potvrzuje jednomyslně, že článek 5 § 4 Úmluvy byl porušen,
4. Potvrzuje jedenácti hlasy ku šesti, že tento rozsudek je dostatečným spravedlivým zadostiučiněním za nepeněžitou škodu
5. Potvrzuje šestnácti hlasy k jednomu,

(a) že odpovědný Stát má zaplatit žadatelce v průběhu tří měsíců na náklady a výdaje 14,000.000 (čtrnáct miliónů) leva méně 20,215 (dvacet tisíc dvě stě patnáct) francouzských franků přepočtených na leva kursem ke dni zaplacení spolu s případně požadovanými daňovými nároky,

(b) že jednoduchý úrok 15,04 % ročně je splatný z těchto částek po uplynutí výše uvedených tří měsíců až do úplného zaplacení,

6. Zamítá jednohlasně zbylý nárok na spravedlivé zadostiučinění.

Vyhotoveno v anglickém a francouzském jazyce a vyhlášeno na veřejném zasedání v Paláci lidských práv ve Strasbourgu 25. března 1999.

Michele de SALVIA

tajemník

Luzius WILDHABER

předseda